

УДК 336.322:631.11

О. Г. Татафенко,
аспірант, ННЦ "Інститут аграрної економіки НААН"

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуті проблеми формування інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України, завдання державної інвестиційної політики на даному етапі, зарубіжний досвід використання інвестицій у сільському господарстві, створення умов для припливу інвестицій в аграрний сектор.

The article considers the problems of investment climate formation in agrarian sector of the economy of Ukraine, the tasks of the state investment policy at the modern stage, foreign experience in using investments in agriculture, creating conditions for investing in the agrarian sector of the economy.

Аграрний сектор — одна з основних галузей національної економіки, від ефективності функціонування якої залежить як у цілому продовольча безпека держави, так і ефективна робота суміжних галузей їх конкурентоздатність та розвиток держави.

Сучасний економічний стан більшості сільськогосподарських товаровиробників, які повною мірою забезпечують створення доданої вартості, а отже, і економічної вигоди державі, дає змогу здійснювати лише просте відтворення. Вказане зумовлене багатьма чинниками, серед яких зокрема: неефективне використання наявних активів та ресурсів; використання малопродуктивних та неефективних технологій і засобів; відсутність чіткої, систематизованої протекційної державної політики, в частині вкладення капітальних державних інвестицій в розвиток та модернізації галузі, впровадження розробок науково-технічного прогресу тощо.

Однією з умов впровадження ефективного, конкурентоздатного та високопродуктивного сільськогосподарського виробництва є інвестиційна діяльність, яка спрямована на фінансування проектів та програм, пов'язаних з розвитком аграрного сектора економіки.

Інвестиційна діяльність базується на інвестиційній політиці держави, чіткому законодавчому полі, встановлених пріоритетах та напрямках і спрямована на формування дієвого механізму управління інвестиціями, створення економічно вигідних умов, які стимулювали б накопичення капіталу та ефективне його використання, враховуючи реалії сьогодення та специфіку аграрного сектора економіки.

Мета статті — уточнення теоретичних та методичних і концептуальних підходів забезпечення ефективного інвестування активів у розвиток аграрного сектора національної економіки.

Значний внесок в теорію і методологію дослідження інвестиційних процесів зробили зарубіжні вчені: Дж. Міль, А. Маршалл, Дж. Кейнс, Е. Хансен, Р. Харрод, серед вітчизняних науковців чинне місце посідають В. Андрійчук, В. Алексійчук, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Ю. Лупенко, Д. Полоненко, П. Саблук, М. Савлук, М. Федорова, Л. Худолій.

Інвестиції (нім. Investition від лат. Investio — одягаю), довгострокове вкладання капіталу в розвиток виробництва чи невиробничу сферу як в середині країни, так і за її межами [1, с. 192]. Розрізняють фінансові (купівля цінних паперів) та реальні (вкладання капіталу в різні галузі економіки в тому числі аграрний) інвестиції.

Інвестиційна діяльність в Україні базується на законодавчій базі 1991 року минулого століття та підзаконних нормативно-правових актах, виданих в окремі часи Президен-

том України, Кабінетом Міністрів України, іншими органами державної влади.

Зокрема, Закон України "Про інвестиційну діяльність", прийнятий у 1991 році, містить суттєві недоліки, в частині правозастосування окремих об'єктів права власності та порядку, умов та способів використання наявного ресурсу в інвестиційній діяльності. Крім того, вказаним законом передбачається інвестиційна діяльність у вигляді прямих бюджетних видатків і капітальних вкладень і при цьому не передбачає умов використання інших активів, відмінних від грошових коштів [2].

Водночас за роки незалежності та періоду реформування економіки держави і аграрного сектора в країні так і не була розроблена стратегія інвестиційної діяльності, не знайдені нові джерела фінансування інвестицій, а в деяких випадках втрачені і традиційні. Тому у структурі державних капітальних вкладень знівельовані потреби сільськогосподарських товаровиробників на придбання обладнання та інвентарю, що призвело до технічного та технологічного відставання сектора та руйнації його інфраструктури.

Наукова класика обгрунтовано стверджує, що постійний диспаритет цін у промисловості і аграрному секторі може ефективно долатися виключно науково-технічним прогресом. Проте за роки незалежності, особливо в їх другому десятилітті, загальнодержавна політика в інвестиційній діяльності мала, на жаль, значний негативний вплив і відкинула національну економіку на десятиліття в минуле, в частині технологічного, економічного та наукового розвитку, основні інвестиційні ресурси спрямовувались у фінансовий сектор і були винятково інструментом спекулятивного збагачення, оскільки в основній своїй масі вони не спрямовувались на кредитування ефективного та наукоємного виробництва. Капітальні державні інвестиції спрямовувались на збільшення споживання низькоефективних та витратних технологій і основних засобів, що, з однієї сторони, стимулювало до їх виробництва, а з іншої, повністю знищувало будь-які перспективи впровадження високоефективних технологій і в цілому зниження ефективності виробництва і зниження рівня конкурентоздатності. За 20 років Незалежності України не впроваджено і не забезпечено державними капітальними вкладеннями жодної інвестиційної програми модернізації виробництва основних засобів (трактори, комбайни, обприскувачі, ґрунтообробна техніка тощо).

У зв'язку з дією вказаних чинників в Україні здійснюється модернізація основних засобів, які запроєктовані та відповідають вимогам 50—60 років ХХ сторіччя. Зрозуміло що жодної мови про високу ефективність в подальшому такої інвестиційної політики не може бути.

Саме тому сільськогосподарські товаровиробники потребують більш активної державної підтримки інвестиційної діяльності, що дасть змогу збільшити частку державних інвестицій з централізованих джерел та залучення іноземних інвестицій з державними гарантіями саме в модернізацію виробництва основних засобів та фондів, а не підтримку виробництва та споживання морально та фізично застарілих технологій.

Таким чином, на нашу думку, серед основних завдань державної інвестиційної політики має бути:

- розробка реалістичної середньо- та довгострокової стратегії розвитку інвестиційної діяльності в промисловості та аграрному секторі економіки з метою удосконалення підходів і методик для реалізації стратегічної мети і завдань розвитку галузі і господарюючих суб'єктів;

- мобілізація та концентрація інвестиційних фінансових ресурсів, спрямованих у наукоємні галузі та сфери аграрний сектор економіки;

- створення привабливого інвестиційного клімату для приватних інвесторів, що передбачає розробку гнучкої системи оподаткування, що дозволить збільшити обсяги нагромадження;

- вкладення державних капітальних інвестицій в створення конкурентного середовища та суб'єктів державної форми власності, які будуть виступати учасниками інвестиційних фінансових механізмів, в яких ресурси будуть вкладатися в модернізацію та створення принципово нових і високоефективних машин, механізмів та інших засобів, які використовуються в аграрному виробництві.

Україна може і має стати одним з головних світових експортерів сільськогосподарської продукції і забезпечити населення країни високоякісними продуктами харчування. Структурна перебудова, яка відбулася в економіці в цілому і аграрному секторі зокрема призвели до його часткового фінансування через механізм субсидування з державного бюджету, але він є найнижчим у світі і становить близько 3% вартості продукції аграрного сектора.

Під стратегією розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки слід розуміти обґрунтовану сукупність заходів організаційного, нормативно-правового, фінансово-економічного характеру, спрямованих на ефективне функціонування аграрного сектора України в ринкових умовах. Тому для потенційних іноземних та приватних інвесторів привабливою є країна, в якій:

- стабільна політична ситуація;
- захищені права власності інвесторів;
- відсутність корупції;
- справедлива судова система;
- встановлені чіткі умови та правила функціонування інвестиційного ринку;
- сприятливі умови інвестиційної діяльності.

Для відновлення втрачених позицій в економічному розвитку, забезпечення продовольчої безпеки, щоб стати повноцінним конкурентоздатним гравцем на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції, аграрний сектор економіки щорічно потребує близько 6 млрд дол., а для повної реалізації потенціалу аграрного сектора потрібно залучити 40 млрд дол. (на 10 років) [3].

Україна на сьогодні має певні переваги в надходженні інвестицій в аграрний сектор економіки, а саме:

- площа, родючість екологічно чистих сільськогосподарських угідь придатних для виробництва сільськогосподарської продукції;

- кваліфіковані спеціалісти і працівники, зайняті у аграрному секторі економіки;

- постійне зростання попиту на продукти харчування як в середині країни, так і в світі, тому є постійний ринок збуту сільськогосподарської продукції;

- постійно зростаючі ціни на сільськогосподарську

продукцію сприяють введенню прибуткового бізнесу в аграрному секторі економіки;

- географічне розташування країни тощо.

На сьогодні значна увага приділяється узагальненню зарубіжного досвіду інвестиційної діяльності, підготовки бізнес-планів, конкретних проектів при впровадженні їх в аграрний сектор економіки.

Уряди ряду країн світу, розуміючи зростаючі потреби в забезпеченні продуктами харчування власного населення при обмежених власних природних ресурсах — землі, — маючі вільні фінансові ресурси створюють інвестиційні фонди і вважають за необхідне інвестувати їх у сільськогосподарське виробництво за кордоном переважно через приватний сектор економіки, при цьому суворо контролюючи використання державних коштів.

Так, наприклад для протидії продовольчій кризі країни Близького Сходу створили інвестиційний фонд в 140 млрд дол. для виробництва і переробки сільськогосподарської продукції за кордоном і розглядають ряд (країн серед претендентів і Україна) для впровадження своїх проектів в аграрний сектор економіки [4].

Урядом Саудівської Аравії створено сільськогосподарський фонд Saudi Fund for Development, бюджет якого становить близько 6 млрд дол. Частина з них інвестує в сільське господарство Бразилії, а 26,7 млн дол. отримала приватна компанія Nail на фінансування свого сільськогосподарського проекту на Філіппінах [5].

У 2007 році в Китаї створений державний інвестиційний фонд, капітал якого становить 5 млрд дол. Мета його полягає в налагодженні зв'язків між китайськими компаніями в співпраці з африканськими країнами щодо вирощування і переробки сільськогосподарської продукції в обмін на проведення модернізації сільськогосподарського виробництва в цих країнах.

Уряд Японії розробив стратегію інвестування в розвиток сільського господарства за межами країни. Співпрацюючи з Японським банком та агентством з питань міжнародного співробітництва, японські компанії будуть впроваджувати сільськогосподарські інвестиційні проекти (розраховані до 2015 року) в Латинській Америці, Центральній Азії, Східній Європі. Варто зазначити, що стихійне лихо 2011 року завдало катастрофічних збитків економіці країни проте уряд не відмовився від жодного інвестиційного проекту [6] (табл. 1).

Світові природні катаклізми, які нагадують про себе в багатьох країнах на різних континентах, свідчать про те, що потрібно ще більше уваги приділяти проблемі забезпечення продуктами харчування в світі, тому сільськогосподарське виробництво стає дуже вигідним бізнесом, проте для подальшого його розвитку та збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції вкрай необхідно залучати міжнародні інвестиції.

Стрімке зростання інвестиційної активності в сільськогосподарське виробництво відбувається в США та Китаї. Фактори, які безпосередньо вплинули на цей процес — це сприятливий інвестиційний клімат, податкові пільги, стабільно діючий фінансовий механізм, гарантії повернення вкладень. Слід зазначити, що залучення інвестицій в основний капітал сільськогосподарських товаровиробників Китаю є свідченням ефективного його використання. В свою чергу, китайський бізнес спрямовує свої інвестиції в сільське господарство латиноамериканських країн у формі прямих інвестицій та інвестиційного партнерства.

За даними FDI (Foreign direct investment), в 2010 році найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій — близько 6 млрд дол. — надійшли в сільськогосподарський сектор Латинської Америки, зокрема в Бразилії зросли на 87%, в Перу — на 31%, в Чилі — на 17%) [7].

Про значення інвестицій в розвиток сільського госпо-

Таблиця 1.

Країни - інвестори	Країни – отримувачі інвестицій	Сума інвестицій	Роки
(Deoo Logistics) та компанія Cheil Jedang Samsung Hyundai Heavy Industries	Мадагаскар	6 млрд дол.	2008-програма розрахована до 2023р. 2008
	Індонезія	50 млн дол.	
	Росія	6.5 млн дол.	2009 програма розрахована до 2012р.
		9 млн дол.	
Китай Компанія John Deere	Мозамбик Індія	800 млн дол. 100млндол.	2008 2010
Саудівська Аравія	Казахстан Єгипет	70 млн дол. 130 млн дол.	2009 2011
Компанія Nail Agriculture Development Co	Судан	45 млн дол.	2011

дарства Німеччини свідчать дані, що з 1995 по 2002 рік прямі іноземні інвестиції склали близько 35 1,6 млрд євро, які сприяли проведенню модернізації підприємств — виробників сільськогосподарської техніки, підвищенню виробництва сільськогосподарської продукції та забезпеченню високого рівня споживання продуктів харчування на душу населення.

Дослідження Німецького сільськогосподарського товариства (DLG/Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft) за перше півріччя 2011 року, в якому брали участь 3000 керівників сільськогосподарських інвестиційно активних підприємств бажають отримати інвестиції в свій бізнес або інвестувати у дочірні. Цей показник становить — у Німеччині 55%, Польщі — 57%, Чехії-68%, Угорщині — 54% [7].

Світова фінансова криза вплинула на економічну кризу в Україні і шляхом виходу з неї є залучення прямих іноземних інвестицій. Зусилля керівництва держави спрямовані на привернення уваги інвесторів до інвестиційно привабливих сфер національної економіки, однією з основних яких є аграрний сектор. Проте зарубіжні фахівці вказують на перелік стримуючих факторів, що гальмують надходження інвестицій в економіку держави основні — це нестабільна економічна і політична ситуація, недосконала законодавча база, корупція.

За даними рейтингової компанії Standard & Poors (S&P), за 2009 рік понизила рейтинг України до рівня "CCC+" на 7 пунктів нижче інвестиційного рівня і він є самим нижчим серед країн Європейського Союзу.

Аграрний сектор економіки з 1992 по 2010 рік отримав прямих іноземних інвестицій в розмірі 2,563 млрд дол. і з них лише 774,3 млн дол. вкладені безпосередньо у сільськогосподарські підприємства, хоча стрімко зростає рівень інвестицій з України в економіку зарубіжних країн і на кінець 2009 року вони сягнули 6223,3 млн дол., 2010 — близько 6,9 млрд дол. І в цьому контексті варто зазначити, що саме розробка стратегії інвестиційної політики держави мала створити для потенційних інвесторів сприятливі умови для спрямування частини цих інвестицій саме в аграрний сектор економіки власної країни [8].

У 2010 році з ЄБРР надійшли в аграрний сектор економіки нашої держави 150 млн дол. на фінансування проектів, а в 2011 році планують виділити ще 300 млн дол., але це незначні фінансові ресурси, оскільки на оновлення основних матеріально-технічних фондів потрібно витратити щорічно близько 6 млрд дол.

Окремі гравці аграрного ринку України в межах власних потужностей та можливостей забезпечують модернізацію сільськогосподарського виробництва на власних підприємствах, шляхом здійснення капітальних інвестицій, проте без системної державної політики підтримки таких інвестицій масового реінвестування коштів у економіку краї-

ни можна буде чекати ще довго і при цьому основні інвестиції з України і надалі йтимуть в офшорні зони. У світі 300—400 триліони вільних коштів.

Держава повинна розробити стратегію розвитку та механізм регулювання інвестиційної діяльності в економіку України і аграрний сектор зокрема. При цьому слід вирішити такі питання:

- спрощення системи входження інвестицій в країну, зокрема в аграрний сектор економіки;

- боротьба з корупцією та лобіюванням інтересів певних бізнесових груп;

- стабільна законодавча база;

- єдині, чіткі, прозорі правила гри для всіх суб'єктів ринку інвестицій;

- інвестиційний і професійний потенціал при розробці інвестиційних проектів та їх супровід;

- інвестування сільськогосподарської наукової діяльності;

- прямі іноземні інвестиції від обрання виду діяльності до технічного переоснащення;

- ефективна і справедлива система вирішення спорів як елемент сприятливого інвестиційного клімату;

- правові державні гарантії інвестиційної діяльності;

- практичний супровід інвестицій у аграрний сектор економіки;

- особливості податкових перевірок;

- залучення довгострокових інвестицій (від 5 років і більше).

Отже, інвестиційна діяльність в аграрному секторі економіки на сьогодні потребує пошуку шляхів поліпшення інвестиційної політики, яка полягає в гармонізації законодавства щодо удосконалення управління інвестиційними процесами, розробки методик та процедур, створення привабливих умов для вкладання прямих іноземних інвестицій в сільськогосподарське товаровиробництво.

Література:

1. Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т. Фінансовий словник / Загородній А., Вознюк Г., Смовженко. — 2-ге вид., виправлене та доповнен. — Львів. Центр Європи, 1997. — 576 с.

2. Закон України "Про інвестиційну діяльність". Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Матеріали щорічного форуму "Агробізнес України" 15—17 березня 2011 року. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://agrobiz.com.ua/publications>

4. Украина затоварит продуктами питания Ближний Восток и Северную Африку. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://frazua/news/14.06.10>

5. ОАЭ и Саудовская Аравия будут инвестировать в сельское хозяйство развивающихся стран. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.agrobel.by>

6. Япония увеличит инвестиции в развитие сельскохозяйственного производства за рубежом. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://agroobzor.ru/article>

7. Инвестиции в сельское хозяйство: перспективы или неопределенность и риски? Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://vip.1-du.ru/news>

8. Инвестиции в АПК Украины: проблемы, возможности и перспективы. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.investmarket.ru/reports>

Стаття надійшла до редакції 01.02.2012 р.